

**Informacija o izvršenju Okvirnog zakona
o predškolskom odgoju i obrazovanju u Bosni i Hercegovini**

oktobar, 2015. godine

I UVOD

Prema Programu rada Vijeća ministara Bosne i Hercegovine za 2015. godinu, Ministarstvo civilnih poslova BiH ima obavezu da informiše Vijeće ministara Bosne i Hercegovine o izvršenju Okvirnog zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju u Bosni i Hercegovini (u daljem tekstu: Okvirni zakon), te je u tu svrhu i sačinjena ova Informacija.

Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine je na 16. sjednici Predstavničkog doma, održanoj 11. i 30. oktobra 2007. godine i na 9. sjednici Doma naroda, održanoj 29. oktobra 2007. godine, usvojila Okvirni zakon koji je objavljen u „Službenom glasniku BiH“, broj 88/07, od 20. 11. 2007. godine, a stupio je na snagu 21. 11. 2007. godine.

Usvajanjem Okvirnog zakona realizovano je osnovno opredjeljenje iz dokumenta Strateški pravci razvoja predškolskog odgoja i obrazovanja u Bosni i Hercegovini, koji je usvojilo Vijeća ministara Bosne i Hercegovine na sjednici od 10. 02. 2005. godine. Odredbe ovog strateškog dokumenta pretočene su u Okvirni zakon, a u pogledu obuhvata djece predškolskim odgojem su radikalno poboljšane. Naime, pomenutim dokumentom bilo je predviđeno godišnje povećanje obuhvata djece od 5 posto, a Okvirni zakon je uspostavio obavezu predškolskog odgoja i obrazovanja za svu djecu u godini pred polazak u školu.

Kako je pomenuta Strategija istekla 2010. godine, Ministarstvo civilnih poslova BiH je u saradnji sa nadležnim obrazovnim vlastima, a uz tehničku podršku UNICEF – a, početkom 2013. godine izradilo Informaciju o implementaciji Strateških pravaca¹. Jednim od zaključaka ove Informacije² zaduženo je Ministarstvo civilnih poslova BiH da, zajedno sa svim ministarstvima obrazovanja u BiH, pokrene aktivnosti na izradi novog dokumenta strateškog tipa o daljem razvoju predškolskog odgoja i obrazovanja, koji će se ponuditi Vijeću ministara BiH na razmatranje i usvajanje.

Kako su u maju 2014. godine veći dio Bosne i Hercegovine zahvatile poplave, aktivnosti planirane na izradi dokumenta strateškog tipa u 2014. godini, su prolongirane za kraj 2014. godine. Radna grupa zadužena za izradu ovog strateškog dokumenta je formirana i u toku 2015. godine je intenzivno radila na samom dokumentu, te se do kraja 2015. godine očekuje njegovo finaliziranje.

Osiguranje dostupnosti predškolskog odgoja i obrazovanja svoj djeci značajno je s aspekta socijalizacije djeteta, razvoja zdravstveno - higijenskih navika, ali i zbog stvaranja optimalnih uslova za razne vidove učenja. Predškolski odgoj i obrazovanje ima značajnu ulogu ne samo u smislu pripreme djece za polazak u školu, nego i u pogledu stimulacije ukupnih potencijala djeteta, što ima pozitivne učinke kroz cijeli život, posebno na području radnih aktivnosti. Aktivnosti kojima se potiče razvoj fine motorike pomažu kasnije učenje pisanja, povezivanja riječi i simbola kojima se stvara osnova za uspješno čitanje, razvoj komunikacijskih i socijalnih vještina važnih za ukupan upjeh u školi.

Cilj predškolskog odgoja i obrazovanja, kao integralnog dijela cjelokupnog sistema odgoja i obrazovanja u Bosni i Hercegovini, je osiguranje optimalnih i jednakih uslova da svako dijete,

---

¹ Vijeće ministara BiH usvojilo je Informaciju o implementaciji Strateških pravaca razvoja predškolskog odgoja i obrazovanja u BiH na 43. sjednici održanoj 26. marta 2013. godine.

² Zaključci Informacije o implementaciji Strateških pravaca razvoja predškolskog odgoja i obrazovanja u BiH objavljeni su u „Službenom glasniku BiH“ broj 32/13 od 29. 4. 2013. godine.

od rođenja do polaska u školu, razvija i ostvaruje svoje pune potencijale i kompetencije kroz različite vidove kvalitetnog, profesionalnog, institucionalnog i vaninstitucionalnog predškolskog odgoja i obrazovanja.

II IZVRŠENJE OKVIRNOG ZAKONA O PREDŠKOLSKOM ODGOJU I OBRAZOVANJU U BOSNI I HERCEGOVINI

Ministarstvo civilnih poslova BiH zatražilo je od nadležnih ministarstava obrazovanja u Bosni i Hercegovini, kao i od Agencije za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje (u daljem tekstu: Agencija), dostavu informacija o izvršenju Okvirnog zakona. Od Agencije je, također, zatraženo da Ministarstvu civilnih poslova BiH dostavi i informaciju o izvršenju obaveza proisteklih iz Zakona o Agenciji za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje („Službeni glasnik BiH“, broj 88/07) u dijelu koji se odnosi na predškolsko obrazovanje.

1. Stanje i dinamika usvajanja zakona i propisa u oblasti predškolskog odgoja i obrazovanja u kantonima u Federaciji BiH

Slijedi izvještaj za kantone, izrađen na osnovu njihovih informacija o izvršenju Okvirnog zakona.

1.1. Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Unsko – sanskog kantona

Skupština Unsko – sanskog kantona usvojila je Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju Unsko – sanskog kantona na 46. sjednici, održanoj 12. 5. i 14. 5. 2010. godine. Zakon je objavljen u „Službenom glasniku Unsko – sanskog kantona“ broj 8/2010 od 10. 6. 2010. godine i, prema tvrdnji nadležne obrazovne vlasti, u potpunosti je usklađen sa Okvirnim zakonom. Međutim, Zakon će stupiti na snagu kada se izvrši nova raspodjela prihoda za predškolsko i osnovno obrazovanje u korist opština Unsko – sanskog kantona i stupanjem na snagu Zakona o lokalnoj samoupravi. Tek nakon stupanja na snagu Zakona, moguće je započeti realizaciju obaveza propisanih zakonom. Iz Ministarstva napominju da su 12. 7. 2015. godine uputili Vladi Unsko-sanskog kantona Informaciju o zaključcima Vijeća ministara koji su, kao sastavni dio Informacije o izvršenju Okvirnog zakona za 2014. godinu, usvojeni na Devetoj sjednici Vijeća ministara BiH, održanoj 2. 6. 2015. godine. Vlada ovog Kantona je navedenu informaciju razmatrala na sjednici održanoj 28. 8. 2015. godine, te je istu vratila Ministarstvu na doradu.

Prema navodima nadležne obrazovne vlasti, djeca u ovom kantonu imaju jednako pravo pristupa i jednake mogućnosti učešća u predškolskom odgoju i obrazovanju, bez diskriminacije, ali se grantovskim finansiranjem javnih ustanova predškolskog odgoja i obrazovanja ne otvara mogućnost za ozbiljnije povećanje broja upisnih mjesta u navedenim ustanovama. U skladu s mogućnostima, javne predškolske ustanove izlaze u susret svim zahtjevima roditelja za upis u predškolske ustanove, a postoji mogućnost upisa i u privatne predškolske ustanove.

U programe predškolskog odgoja i obrazovanja uključena su djeca pripadnika nacionalnih manjina, najviše pripadnici romske nacionalne manjine ali i njih ima u malom broju. Odgojno obrazovni rad se ipak ne realizuje na jezicima nacionalnih manjina, jer predškolske ustanove nemaju odgajatelje koji poznaju romski jezik, niti među zaposlenim odgajateljima ima pripadnika romske nacionalne manjine.

Djeca s posebnim potrebama uključuju se u predškolske programe, ali sporadično, a programi se prilagođavaju u saradnji sa stručnjacima iz zdravstvenih ustanova s obzirom da, kako navode u Ministarstvu, u predškolskim ustanovama još nema zaposlenika edukacijsko-rehabilitacijskog smjera. Ministarstvo je uspjelo angažovati dva asistenta za podršku djeci s teškoćama u razvoju u dječijim vrtićima Unsko-sanskog kantona. Također, savjetnik za inkluzivno obrazovanje u ovom Ministarstvu saraduje s predškolskim ustanovama na izradi individualizovanih programa, a veći broj odgajatelja uključen je u programe dodatne edukacije za rad s djecom koja su upisana u predškolske ustanove, a imaju određene razvojne teškoće. Kako navode iz Ministarstva, u saradnji s UNICEF – om BiH otvoreni su centri za rani rasti razvoj u Velikoj Kladuši i Cazinu, a dvije zaposlenice JU Dječiji vrtić iz Bihaća učestvovala su na UNICEF – ovim seminarima za rad s djecom koja imaju teškoće u razvoju. Vrtić je od UNICEF – a dobio dodatnu opremu i didaktička sredstva.

Obavezan predškolski program za djecu u godini pred polazak u školu u ovom Kantonu još nije uveden iz ranije pomenutih razloga. Ministarstvo je zaduženo da izvrši analizu potrebnih troškova za pokretanje obaveznog predškolskog programa u pedagoškoj 2015/2016. godini, kako bi se u Budžetu Kantona pokušala osigurati sredstva za početak provođenja obaveznog predškolskog programa. Kako navode iz Ministarstva, u toku su aktivnosti na izradi analize, koja će biti dostavljena Vladi Unsko-sanskog kantona.

Kada je u pitanju izvršenje Člana 21. Okvirnog zakona (Zajednička jezgra programa) iz Ministarstva napominju da je formirana komisija koja će predložiti cjelovite razvojne programe u skladu s Zajedničkom jezgrom, a ministar će u skladu s nadležnostima, donijeti nove cjelovite razvojne programe.

Pedagoški standardi i normativi nisu doneseni ali je prijedlog Standarda pripremljen i očekuje se njegovo razmatranje na sastancima aktiva direktora i aktiva odgajatelja predškolskih ustanova, bez obzira na činjenicu da Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju nije stupio na snagu. Standardi će biti inovirani na osnovu postojećeg Zakona o predškolstvu („Službeni glasnik Unsko-sanskog kantona“, broj 3/97) koji je za sada na snazi.

U ovom Kantonu predškolske ustanove vode svu potrebnu dokumentaciju, u skladu sa Zakonom koji je na snazi.

Nisu osigurana sredstva za nabavku dijela didaktičkog materijala, profesionalno usavršavanje kadrova u odgoju i obrazovanju, razvoj predškolskih programa rada, evaluaciju predškolskih programa rada, dio sredstava za realizaciju specijaliziranih programa rada, te izdavačku djelatnost ustanove. Prema navodima iz Ministarstva, sredstva će biti osigurana u zakonskom roku, nakon stupanja na snagu Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju. Iz Ministarstva ističu da je, prema Zakonu koji je na snazi, Skupština Unsko-sanskog kantona osnivač osam javnih predškolskih ustanova, te da se Budžetom Kantona osiguravaju sredstva za bruto plate i tople obroke zaposlenika u javnim predškolskim ustanovama.

Kada je u pitanju izvršenje Člana 52. Okvirnog zakona, iz Ministarstva navode da se donošenje ostalih propisa i akata očekuje nakon stupanja na snagu Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju. Svi propisi određeni trenutno važećim zakonom, a koji se mogu uskladiti s odredbama Okvirnog zakona, su u procesu usklađivanja.

Programi odgojno-obrazovnog rada nisu doneseni, a donošenje se očekuje nakon stupanja na snagu Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju na snagu. Ministarstvo pokreće aktivnosti inoviranja programa odgojno-obrazovnog rada u skladu sa zakonom koji je trenutno na snazi.

Ministarstvo, u okviru svojih nadležnosti, u saradnji s partnerima iz nevladinog sektora i međunarodnih organizacija nastoji osigurati realizaciju predškolskih programa za djecu u godini pred polazak u školu, kako bi se barem dijelom nadomjestilo neprovođenje zakona. U toku 2015. godine, u okviru projekta Jačanje lokalne demokratije – LOD IV koji provodi Općina Cazin i Razvojni program Ujedinjenih naroda (UNDP), Udruženje mladih „Cazin.net“ se prijavilo na javni poziv s projektom „Igra i učenje za sve“ u okviru kojeg se realizuje šestomjesečni program predškolskog odgoja i obrazovanja za svu djecu u godini pred polazak u školu u općini Cazin.

1.2. Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Posavskog kantona

U Posavskom kantonu donesen je Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju („Narodne novine Županije Posavske“, broj 8/08) koji je, prema tvrdnji nadležne obrazovne vlasti, usklađen sa Okvirnim zakonom.

Članom 5. Zakona propisano je da svako dijete ima jednako pravo pristupa i jednake mogućnosti učestvovanja u predškolskom odgoju i obrazovanju, bez diskriminacije na bilo kojoj osnovi.

Uključivanje i poštivanje jezika i kulture svih konstitutivnih naroda i svake nacionalne manjine koja živi u Bosni i Hercegovini, propisano je Članom 8. Zakona u skladu s Ustavom Bosne i Hercegovine, Evropskom konvencijom o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, Okvirnom konvencijom za zaštitu nacionalnih manjina i Konvencijom o pravima djeteta. Prema navodima nadležne obrazovne vlasti, u predškolske ustanove ovog kantona nekoliko godina je bilo upisano samo jedno dijete iz grupe nacionalnih manjina, a roditelji nisu zahtijevali da se organizuje rad na jeziku nacionalne manjine. Trenutno niti jedno dijete pripadnika nacionalnih manjina nije upisano u predškolske ustanove Kantona. Iz Ministarstva napominju da bi se, ukoliko bi roditelji to zahtijevali, svakako iznašle mogućnosti za udovoljavanje jezičnim potrebama nacionalnih manjina.

Zakonom je predviđeno da se djeca s posebnim potrebama i nadarena djeca uključuju u predškolske ustanove prema programima prilagođenim njihovim individualnim potrebama. U Centru za rehabilitaciju i edukaciju „Kuća nade“ Odžak postoji formirana vrtićka grupa djece u kojoj su integrisana i djeca s posebnim potrebama gdje je, prema navodima nadležne obrazovne vlasti, zaživio inkluzivni pristup. U Centru rade stručnjaci koji procjenjuju psihološko, mentalno i socijalno funkcionisanje djeteta, te se izrađuje program prilagođen njihovim sposobnostima i mogućnostima.

Vrijeme obaveznog uključivanja djece u predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u školu propisano je Članom 14. Zakona. Kako navode iz ovog kantona, još nije uveden obavezan program za djecu pred polazak u školu, što ovisi od materijalnih i prostornih mogućnosti (predškolske ustanove nemaju dovoljno kapaciteta). Iz Ministarstva navode da ne mogu reći kada će se uvesti program obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja pred

polazak u školu. Također navode da Ministarstvo u saradnji s lokalnom zajednicom razmatra mogućnosti za uvođenje istog.

Članovima 28. i 29. Zakona propisana je primjena Zajedničke jezgre cjelovitih razvojnih programa za rad u predškolskim ustanovama, te je proslijeđena predškolskim ustanovama.

Vlada Posavskog kantona je 2011. godine donijela Pedagoške standarde i normative za predškolski odgoj i obrazovanje („Narodne novine Županije Posavske“, broj 4/11).

Predškolske ustanove od samog osnivanja vode pedagošku dokumentaciju i evidenciju, a u toku 2015. godine Ministarstvo je donijelo Pravilnik o obrascima i načinu vođenja pedagoške dokumentacije i evidencije u predškolskim ustanovama Županije Posavske („Narodne novine Županije Posavske“, broj 4/15).

Nadležne obrazovne vlasti (općine – Općinska služba nadležna za obrazovanje) trenutno ne osiguravaju u dovoljnoj mjeri sredstva za nabavku dijela didaktičkog materijala, usavršavanje kadrova, razvoj predškolskih programa, evaluaciju predškolskih programa, realizovanje specijalnih programa, izdavačku djelatnost. Prema navodima nadležne obrazovne vlasti, razlog tome je nedostatak finansijskih sredstava. Dio sredstava za te potrebe predškolske ustanove osiguravaju participacijom korisnika i iz donacija. Utvrđeni su uslovi i donesena rješenja o početku rada predškolskih ustanova na području ovog kantona. U skladu s članovima 20. i 21. Zakona, uslove za početak rada predškolske ustanove utvrđuje općinska služba nadležna za odgoj i obrazovanje (stručna komisija) i donosi konačno rješenje o ispunjenju svih propisanih uslova.

Iz Ministarstva ističu da su od Zakonom predviđenih propisa i akata doneseni slijedeći:

Pedagoški standardi i normativi za predškolski odgoj i obrazovanje („Narodne novine Županije Posavske“, broj: 4/11), Kriteriji o finansiranju predškolskih ustanova (predškolske ustanove finansiraju općine iz svojih grantova), Propis o postupku utvrđivanja uvjeta i načinu vođenja registra - Vlada Posavskog kantona je donijela Uredbu o evidenciji ustanova i postupku upisa u Registar ustanova u Županiji Posavskoj („Narodne novine Županije Posavske“, broj: 7/98) dok se u Ministarstvu vodi Registar predškolskih ustanova, Pravilnik o obrascima i načinu vođenja pedagoške dokumentacije i evidencije u predškolskim ustanovama Županije Posavske („Narodne novine Županije Posavske, broj: 4/15).

Članovima 13. i 93. Zakona u Posavskom kantonu propisano je da će programe odgojno – obrazovnog rada donijeti Ministarstvo, a izvedbene programe izrađuju predškolske ustanove. Prema navodima iz Ministarstva, ova obaveza će se u potpunosti ispuniti tokom naredne pedagoške godine u saradnji s ustanovama. Jedinstvena metodologija izrade godišnjih programa rada ustanove je u proceduri i očekuje se do kraja septembra.

1.3. Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Tuzlanskog kantona

Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju Tuzlanskog kantona donesen je 13. 10. 2009. godine, a stupio je na snagu 18. 11. 2009. godine. Tekst Zakona objavljen je u „Službenim novinama Tuzlanskog kantona“, broj 12/09, 8/11 i 10/13. Prema informaciji nadležnog ministarstva, usklađen je sa Okvirnim zakonom.

Obavezan program predškolskog odgoja i obrazovanja za djecu koja su u godini pred polazak u osnovnu školu, a nisu obuhvaćena drugim oblikom predškolskog odgoja i obrazovanja, prema navodima iz Ministarstva, implementira se od pedagoške 2014/2015. godine potpunim obuhvatom.

1.4. Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Zeničko - dobojskog kantona

Skupština Zeničko – dobojskog kantona je na sjednici održanoj 23. 6. 2010. godine donijela Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju Zeničko – dobojskog kantona („Službene novine Zeničko - dobojskog kantona“, br. 7/10 i 8/12) koji je, prema tvrdnji nadležne obrazovne vlasti, usklađen sa Okvirnim zakonom. Na 21. sjednici, koja je održana 15. 5. 2012. godine, Skupština je donijela Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju.

Kako navode iz Ministarstva, Članom 4. Zakona ističe se jednako pravo pristupa i jednake mogućnosti učestvovanja u odgojno-obrazovnom procesu za svako dijete, bez diskriminacije po bilo kojem osnovu. Uključivanje djece u predškolske ustanove isključivo je vezano za materijalni status porodice i udaljenost predškolske ustanove od mjesta stanovanja djeteta.

Zakonom je propisan Program obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja za djecu u godini pred polazak u osnovnu školu od minimalno 150 sati. Implementacija Programa je počela u školskoj 2012/2013. godini.

Članom 7. Zakona predviđeno je da se jezik i kultura svih konstitutivnih naroda i svake nacionalne manjine koja živi na području Kantona poštuje i uključuje u predškolsku ustanovu. Prema navodima iz Ministarstva, na uključivanje djece u predškolske ustanove ne utiče vjerska i etnička pripadnost, nego materijalni status porodice i udaljenost predškolske ustanove od mjesta stanovanja djeteta. Program odgojno-obrazovnog rada u predškolskoj ustanovi realizuje se na jednom od jezika konstitutivnih naroda Bosne i Hercegovine.

Zakonom je predviđeno (Članom 9.) da se djeca s posebnim potrebama uključuju u predškolske ustanove prema programu prilagođenom njihovim individualnim potrebama. Kako navode u nadležnom ministarstvu, postoji mogućnost upisa djece s posebnim potrebama u predškolske ustanove na osnovu ljekarskog uvjerenja. Od 29 predškolskih ustanova na području ovog Kantona, samo dvije ustanove imaju logopeda koji radi na identifikaciji i rehabilitaciji djece s govornim poremećajima.

Zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju Zeničko – dobojskog kantona („Službene novine Zeničko – dobojskog kantona“, broj: 7/10 i 8/12) propisan je Program obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja za djecu u godini pred polazak u školu, od minimalno 150 sati.

Nositelji realizacije Programa obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja u godini pred polazak u školu su predškolske ustanove. U Općini Olovo, gdje ne postoji predškolska ustanova, nositelji realizacije programa su osnovne škole. Program se realizuje u dva ciklusa (mart – maj, maj-juni).

U pedagoškoj 2014/2015. godini Programom je obuhvaćeno 3. 760 djece.

Kako navode iz Ministarstva, predškolskim odgojem i obrazovanjem u godini pred polazak u školu u 2014/2015. godini obuhvaćeno je 99, 49 % djece od ukupnog broja djece upisane u prvi razred osnovne škole.

Na osnovu Zakona (Član 21.) koji se odnosi na uspostavu Zajedničke jezgre, donesen je Cjeloviti razvojni program predškolskog odgoja i obrazovanja („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, br. 7/10).

U roku predviđenom Zakonom donesen je Pravilnik o načinu vođenja pedagoške i ostale evidencije i dokumentacije u predškolskoj odgojno – obrazovnoj ustanovi („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj 07/10).

Kada je u pitanju izvršenje Člana 43. Okvirnog zakona (obaveze nadležnih obrazovnih vlasti) iz Ministarstva navode da se dio didaktičkog materijala osigurava putem Programa obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja, a Pedagoški zavod organizuje obuke za stručno usavršavanje odgajatelja.

Iz Ministarstva ističu da su od Zakonom predviđenih propisa i akata doneseni slijedeći:

- Pedagoški standardi i normativi za predškolski odgoj i obrazovanje;
- Pravilnik o postupku utvrđivanja uvjeta, sadržaju i načinu vođenja Registra predškolskih ustanova;
- Pravilnik o načinu vođenja pedagoške i ostale evidencije i dokumentacije u predškolskoj odgojno-obrazovnoj ustanovi;
- Pravilnik o polaganju stručnog ispita i stručnom usavršavanju odgajatelja i stručnih saradnika u ustanovama predškolskog odgoja i obrazovanja;
- Pravilnik o stručnom nadzoru nad radom predškolske ustanove.

Kada su u pitanju programi odgojno-obrazovnog rada iz Ministarstva navode da su doneseni Cjeloviti razvojni program predškolskog odgoja i obrazovanja i Program obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja za djecu u godini pred polazak u osnovnu školu (2012).

1.5. Ministarstvo za obrazovanje, mlade, nauku, kulturu i sport Bosansko – podrinjskog kantona Goražde

Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju Bosansko – podrinjskog kantona Goražde usvojila je Skupština Bosansko – podrinjskog kantona Goražde u decembru 2009. godine, a objavljen je u „Službenim novinama Bosansko – podrinjskog kantona Goražde“, broj 15/09. Prema tvrdnji nadležne obrazovne vlasti, Zakon je usklađen s Okvirnim zakonom.

Navedenim zakonom predviđeno je da je obaveza nadležnih obrazovnih vlasti da osiguraju da svako dijete ima jednako pravo pristupa i jednake mogućnosti učešća u odgovarajućem odgoju i obrazovanju bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi, pri čemu jednak pristup i jednake mogućnosti podrazumijevaju osiguranje jednakih uslova i prilika za sve, za početak i nastavak daljeg odgoja i obrazovanja.

Na području Bosansko – podrinjskog kantona Goražde u okviru predškolskog odgoja i obrazovanja ima djece pripadnika nacionalnih manjina koja su uključena u programe predškolskog odgoja i obrazovanja.

Zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju Bosansko-podrinjskog kantona Goražde predviđeno je donošenje integracijskih programa za djecu sa posebnim potrebama. S tim u

vezi, Ministarstvo je donijelo integracijski, kompenzacioni i rehabilitacioni program u ovoj godini, a individualizovane programe za svako dijete s posebnim potrebama će se raditi po modelu kako je to definisano i za osnovne škole (nastavnik/odgajatelj uz pomoć stručnog tima kojeg čine pedagog, socijalni radnik, defektolog, logoped ili slične specijalnosti zavisno od potrebe).

Članom 39. Zakona predviđeno je da djeca predškolskog uzrasta u godini pred polazak u osnovnu školu trebaju pohađati obavezni program, u trajanju od 150 do 170 sati. S tim u vezi, Ministarstvo je donijelo i dinamički plan uključivanja djece u ovoj i prethodnoj pedagoškoj godini. Predškolske ustanove su dužne da, nakon što dijete završi ovaj program, izdaju uvjerenje o završenom programu, na osnovu kojeg se djeca upisuju u prvi razred osnovne škole. Ministarstvo je donijelo obavezni program za djecu pred polazak u osnovnu školu koji je namijenjen djeci uzrasta od pet do šest godina koja nisu obuhvaćena nekim drugim oblikom predškolskog odgoja i obrazovanja. Program obuhvata aktivnosti koje se mogu organizovati jednom ili više puta u sedmici u razdoblju od 1. oktobra do 30. juna u maksimalnom dnevnom trajanju od tri sata, a u ukupnom trajanju od najmanje 150 - 170 sati, u skladu s potrebama i interesima porodice i djeteta.

Program predškolskog odgoja i obrazovanja pred polazak u osnovnu školu provodi se u pravilu u dječijem vrtiću, a u mjestima gdje nema dječijeg vrtića program provode vrtići u prostorijama osnovnih škola ili drugim adekvatnim prostorijama.

Ukupan broj djece koja su pohađala obavezni program za djecu u godini pred polazak u osnovnu školu u školskoj 2015/2016. godini je 248 djece ili 100 posto, a za svaku narednu godinu obuhvat djece će se utvrditi posebnim dinamičkim planom.

U cilju efikasnijeg i što kvalitetnijeg rješenja u vezi sa prostornom pokrivenosti po mjesnim zajednicama na području Kantona, te u svrhu razvijanja mreže predškolskih ustanova i preciziranih obaveza i odgovornosti koje proističu iz Zakona, Ministarstvo je potpisalo Protokol o saradnji sa registrovanim vrtićima.

Potpisnici ovog Protokola obavezuju se na saradnju sa zajedničkim ciljem, a koji se odnosi na stvaranje uslova za što kvalitetnije provođenje obaveza, posebno onih koje se odnose na realizaciju obaveznog programa za djecu pred polazak u osnovnu školu. Program se realizovao pet puta sedmično po tri sata, a prema satnici utvrđenoj od strane menadžmenta vrtića i roditelja djece. Za realizaciju ovog programa vrtići su obezbijedili stručni kadar i to isključivo profesore predškolskog odgoja i obrazovanja.

Odgoj i obrazovanje u predškolskim ustanovama Bosansko - podrinjskog kantona Goražde izvodi se na osnovu Zajedničke jezgre cjelovitih razvojnih programa za rad u predškolskim ustanovama.

Na području Kantona doneseni su Pedagoški standardi i normativi za predškolske ustanove, a u toku 2014. godine donesene su i Izmjene i dopune Pedagoških standarda u cilju poboljšanja određenih pitanja i njihovog jasnijeg definisanja.

Ministarstvo je donijelo novi Pravilnik o vođenju evidencije i dokumentacije u predškolskim ustanovama, koji je već na snazi. Kada su u pitanju evidencije o prikupljanju sredstava od roditelja, osnivača i donatora, iz Ministarstva napominju da to nije predviđeno Pravilnikom, ali vrtići u okviru drugih propisa vode ove evidencije.

Kako je već rečeno, u praksi je realizovana zakonom predviđena obaveza implementacije obaveznog programa za djecu pred polazak u osnovnu školu, te su obezbijedena novčana

sredstva za provedbu programa (didaktički materijal, prostor, oprema, namještaj, plate, užina i slično). Ministarstvo je donijelo Pravilnik o finansiranju obaveznog programa, kao i Pravilnik o načinu upisa i vođenja Registra predškolskih ustanova. Organizacija Save the Children iz Norveške preuzela je obavezu, kroz projekat edukacije odgajateljica i nabavke didaktičkog materijala, kompletnog opremanja pet učionica u ruralnim područjima. Također, veliku podršku u edukaciji i stručnom usavršavanju kadra Ministarstvu pruža i UNICEF BiH.

Ministarstvo je donijelo slijedeće propise definisane članom 52. Okvirnog zakona:

- Standarde i normative za oblast predškolskog odgoja i obrazovanja;
- Propis o postupku utvrđivanja uslova, sadržaja i načinu vođenja Registra;
- Propis o načinu vođenja pedagoške i ostale evidencije i dokumentacije;
- Propis o ocjenjivanju i stručnom usavršavanju odgajatelja i ostalih stručnih kadrova koji rade u odgojno - obrazovnom procesu;
- Propis o stručnom nadzoru;
- Kriteriji o finansiranju predškolskih ustanova – obavezni program.

Kada su u pitanju programi odgojno – obrazovnog rada iz Ministarstva ističu da su do sada donijeli slijedeće programe: cjelovite razvojne programe, programe za djecu pred polazak u školu, ako nisu obuhvaćena nekim vidom predškolskog odgoja i obrazovanja, programe jačanja roditeljskih kompetencija, interventne, kompenzacione i rehabilitacione programe, specijalizovane razvojne programe (donose ih predškolske ustanove, a saglasnost daje Ministarstvo).

Ministarstvo je također donijelo Metodologiju izrade godišnjeg programa rada za predškolske ustanove.

1.6. Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Srednjobosanskog kantona

Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Srednjobosanskog kantona pokrenulo je (početkom 2012. godine) proceduru donošenja novog Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju koji je, prema navodima iz Ministarstva, trenutno u formi prijedloga i u skladu je s osnovnim odrednicama Okvirnog zakona. Kako tvrde iz ovog Ministarstva, donošenje novog Zakona očekuje se do kraja kalendarske 2015. godine.

Predškolski odgoj i obrazovanje se, do donošenja novog Zakona, u ovom Kantonu provodi na osnovu Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju iz 2001. godine („Službene novine Srednjobosanskog kantona“, broj: 17/04).

U skladu s Zakonom, sve predškolske institucije upisuju se i u Registar predškolskih ustanova koje vodi Ministarstvo u skladu s Pravilnikom o postupku utvrđivanja uslova za upis u Registar predškolskih ustanova i o sadržaju i načinu vođenja Registra („Službene novine Srednjobosanskog kantona“, broj 16/01).

Kada je u pitanju verifikacija rada odgajatelja i stručnih saradnika u predškolskim ustanovama, oblast predškolskog odgoja i obrazovanja u ovom kantonu dodatno se uređuje, Pravilnikom o polaganju stručnog ispita odgajatelja i stručnih saradnika u predškolskim ustanovama, učitelja, nastavnika i stručnih saradnika u osnovnim školama, te nastavnika, profesora i stručnih saradnika u srednjim školama („Službene novine Srednjobosanskog

kantona“, broj 16/04). Po istom pitanju ova oblast se dodatno uređuje i Pravilnikom o ocjenjivanju i napredovanju odgajatelja i stručnih saradnika u predškolskim ustanovama, te učitelja, nastavnika/profesora i stručnih saradnika u osnovnim i srednjim školama („Službene novine Srednjobosanskog kantona“, broj: 9/13).

Kada govorimo o kompetencijama i nadležnostima nad predškolskim odgojem, općine u ovom kantonu imaju osnivačka prava nad predškolskim ustanovama, a stručno pedagoški, kao i inspekcijski nadzor su u nadležnosti Ministarstva.

1.7. Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Hercegovачko - neretvanskog kantona

Novi zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju Hercegovачko – neretvanskog kantona još nije donesen. Prema navodima iz Ministarstva, u toku je usaglašavanje zakonskih odredbi sa Okvirnim zakonom, posebno u oblasti obaveznog predškolskog programa. Zakon koji je u primjeni donesen je 2000. godine („Narodne novine Hercegovачko – neretvanskog kantona“, broj 5/2000).

Prema tvrdnjama iz Ministarstva, sva djeca u ovom kantonu imaju pravo pristupa i jednake mogućnosti učešća u predškolskom odgoju i obrazovanju, bez diskriminacije.

Djeca pripadnici nacionalnih manjina uključuju se u predškolsku ustanovu u skladu s propisima upisa bez posebnih pravila i postupaka. Kako ističu iz Ministarstva, nije bilo posebno iskazanih potreba za organizaciju procesa na jeziku nacionalne manjine, a na što se roditelji/staratelji djece imaju priliku izjasniti.

Djeca s posebnim potrebama su uključena u predškolske ustanove. Programi se prilagođavaju individualnim potrebama djece. Procjena sposobnosti djeteta se ostvaruje prema medicinskoj dokumentaciji. Odlukom Ministra stručni mobilni tim Ministarstva pruža podršku u procjeni. Opći je stav da nedostaju stručni saradnici u realizaciji individualno prilagođenih programa (logoped, rehabilitator edukator, psiholog i pedagog).

U ovom Kantonu nije uveden obavezan predškolski program ali se, prema navodima nadležne obrazovne vlasti, djeca uključuju u ovaj program kroz različite projektne aktivnosti na nivou predškolske ustanove, u organizaciji osnovnih škola i nevladinih udruženja. U toku 2014. godine poseban značaj dat je UNICEF- ovom projektu „Povećajmo mogućnosti djeci u BiH za rano učenje“.

Prema informacijama iz Ministarstva, usvojeni su Pedagoški standardi i normativi („Narodne novine Hercegovачko – neretvanskog kantona“, broj 9/08).

Obaveza vođenja evidencije i dokumentacije regulisana je Pravilnikom („Narodne novine Hercegovачko – neretvanskog kantona“, broj 7/09).

Kada je u pitanju izvršenje Člana 43. Okvirnog zakona (Obaveze nadležnih obrazovnih vlasti) iz Ministarstva navode da su obaveze u oblasti osiguranja sredstava za nabavku didaktičkog materijala nedovoljno aktuelne, kao i da se dodatna ulaganja ostvaruju u oblasti profesionalnog usavršavanja kadrova u odgoju i obrazovanju i u razvoju predškolskih

programa rada. Također navode da su jasno definisani uslovi u vezi odobrenja rada predškolske ustanove.

Prema navodima iz Ministarstva, sve obaveze proistekle iz Člana 52. Okvirnog zakona su ostvarene.

Programi odgojno-obrazovnog rada nisu u potpunosti usklađeni s Okvirnim zakonom, a metodologija izrade godišnjeg programa rada ustanove usklađena je s preferiranom metodologijom.

1.8. Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Zapadnohercegovačkog kantona

Predškolski odgoj i obrazovanje u Zapadnohercegovačkom kantonu obavlja se u skladu sa Zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju („Narodne novine Županije Zapadnohercegovačke“, broj: 7/98) i podzakonskim propisima donesenim na osnovu tog zakona. Prema navodima iz Ministarstva, ovaj Zakon nije usklađen s odredbama Okvirnog zakona.

Prema navodima iz Ministarstva, Skupština Zapadnohercegovačkog kantona usvojila je program rada za 2015. godinu. U programu rada Skupštine Zapadnohercegovačkog kantona, planiran je Nacrt zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju („Narodne novine Zapadnohercegovačkog kantona“ broj 17/15).

1.9. Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo

Skupština Kantona Sarajevo je 24. jula 2008. godine donijela Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj: 26/08) koji je, prema tvrdnji nadležne obrazovne vlasti, usklađen sa Okvirnim zakonom.

U skladu s Zakonom, svako dijete ima jednako pravo pristupa i jednake mogućnosti učešća u predškolskom programu bez diskriminacije, a roditelji djece imaju pravo na izbor ustanove i odlučivanje.

Zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju Kantona Sarajevo osigurano je pravo na jezik i kulturu svih konstitutivnih naroda i nacionalnih manjina koje žive u Kantonu Sarajevo.

U program predškolskog odgoja i obrazovanja u Kantonu Sarajevo uključena su i djeca romske nacionalnosti (Predškolska ustanova u sastavu SOS Društveni centar „Hermann Gmeiner“, KJU Dom za djecu bez roditeljskog staranja i dr.) ali zbog nepostojanja kompetentnog kadra nije obezbjeđena realizacija programskih sadržaja na romskom jeziku.

Djeca s posebnim potrebama u Kantonu Sarajevo su uključena u odgojno-obrazovni rad po prilagođenim programima, koji se izrađuju u skladu s individualnim razvojnim karakteristikama i potrebama djece. Opservacija djece traje mjesec dana, najčešće u predškolskoj ustanovi, a u skladu s potrebama i preporukama pedijatra i u specijalnoj ustanovi. Procjenu psihološkog, mentalnog i socijalnog funkcionisanja djece vrše timovi stručnjaka (odgajatelj, pedagog, psiholog, defektolog) u predškolskim ustanovama, a u specijalnim ustanovama pored navedenih i stručnjaci u skladu s teškoćama i potrebama djece (logoped, neuropedijar, neuropsihijatar, fizioterapeut i dr.).

Obavezni program za djecu u godini pred polazak u školu uveden je u predškolske ustanove u Kantonu Sarajevo u školskoj 2010/2011. godini.

Programom su obuhvaćena djeca u godini pred polazak u školu. Realizuje se u predškolskim objektima JU „Djeca Sarajeva“ jedanput sedmično sa po dva sata, ukupno 150 sati, u 114 odgojnih grupa u svih devet općina Kantona Sarajevo, a na lokacijama gdje nema predškolskih objekata u prostorima osnovnih škola. U 31 osnovnoj školi adaptirani su i opremljeni prostori za realizaciju predškolskog programa u skladu s važećim pedagoškim standardima za 47 odgojnih grupa, a u 21 objektu/vrtiću organizovane su 64 odgojne grupe.

Organizacija i realizacija obaveznog programa za djecu pred polazak u školu provodi se u skladu s Zakonom i važećim pedagoškim standardima i normativima predškolske djelatnosti. U obavezni program za djecu u godini pred polazak u školu u Kantonu Sarajevo u školskoj 2014./2015. godini bilo je uključeno 2. 827 djece.

Odgojno-obrazovni rad u predškolskim ustanovama Kantona Sarajevo se realizuje u skladu s Primarnim programom odgojno-obrazovnog rada s djecom predškolskog uzrasta, koji je u funkciji cjelovitog razvoja djece i predstavlja osnove za tematsko planiranje.

Doneseni pedagoški standardi i normativi su u primjeni a, prema tvrdnji nadležne obrazovne vlasti, u toku su aktivnosti na izmjenama i dopunama istih.

Obrazovne vlasti u Kantonu Sarajevo su osigurale sredstva za rad javnih predškolskih ustanova u skladu s Zakonom. Iz Ministarstva podsjećaju da su utvrđene i provode se procedure za osnivanje i rad predškolskih ustanova, te ističu da u Kantonu egzistiraju 22 predškolske ustanove, od kojih je 20 upisano u registar, a za dvije je procedura utvrđivanja uslova završena i slijedi upis.

Obrazovne vlasti u Kantonu su donijele propise i akte u skladu s Članom 52. Okvirnog zakona.

Doneseni su programi odgojno-obrazovnog rada i metodologija izrade godišnjeg programa rada ustanove.

1.10. Ministarstvo nauke, obrazovanja, kulture i sporta Kantona 10

Skupština Kantona 10 je na 29. sjednici održanoj 13. 10. 2009. godine donijela Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju u Kantonu 10 („Narodne novine Kantona 10“, broj 08/09) koji je, prema informacijama dobijenim iz Ministarstva, usklađen sa Okvirnim zakonom.

Članom 4. Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju u Kantonu 10 propisano je da svako dijete ima jednako pravo pristupa i jednake mogućnosti učešća u odgovarajućem predškolskom odgoju, bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi, a pod jednak pristup i jednake mogućnosti podrazumijeva se osiguranje jednakih uslova i prilika za sve, za početak i nastavak daljnjeg odgoja i obrazovanja.

Članom 5. Zakona propisano je da se dio odgojno – obrazovnih sadržaja utvrđenih programom može, osim na jezicima konstitutivnih naroda i nacionalnih manjina u BiH, realizovati na nekom od svjetskih jezika, uz predhodno odobrenje Ministarstva. Prema navodima iz Ministarstva, u ovom Kantonu nema pripadnika romske populacije.

Zakonom je propisano da predškolske ustanove obavljaju djelatnost predškolskog odgoja u skladu s planovima i programima čije zajedničke osnove propisuje Ministarstvo, a izvedbene programe u cjelosti izrađuju predškolske ustanove, pa tako se i u pojedinim predškolskim ustanovama realizuju, u skladu s Članom 26. Zakona, i individualno prilagođeni programi.

U Kantonu 10 je, u skladu s Članom 29. Zakona, uveden program „predškole“ koji je propisan za djecu prije polaska u školu, koja nisu obuhvaćena nekim oblikom predškolskog odgoja i obrazovanja. U program „Predškole“ spadaju povremene i kontinuirane aktivnosti koje se obavezno organizuju u trajanju od minimalno 150 do 180 sati. Ovaj program se izvodi u predškolskim ustanovama, a gdje to nije moguće i u osnovnim školama, ovisno o kapacitetima predškolskih i školskih ustanova. U pedagoškoj 2014./2015. godini programom „predškole“ je bilo obuhvaćeno oko 466 djece, za što je Ministarstvo izdvojilo novčana sredstva u iznosu od 85. 000,00 KM.

Članom 21. Zakona propisano je da se u predškolskim ustanovama uspostavlja i primjenjuje Zajednička jezgra cjelovitih razvojnih programa za rad u predškolskim ustanovama.

Ministarstvo je započelo proceduru izrade Standarda i normativa za djelatnost predškolskog odgoja i obrazovanja u Kantonu 10, kao i ostalih propisa i akata u skladu s Članom 52. Okvirnog zakona.

Iz Ministarstva ističu obavezu vođenja pedagoške i zdravstvene dokumentacije i evidencije o djeci koja je predviđena Zakonom, kao i vođenje evidencije o djeci upisanoj u predškolsku ustanovu, praćenju i napredovanju djece, prikupljanju sredstava od roditelja, osnivača i donatora, djeci s posebnim potrebama i djeci smještenoj u druge porodice.

Finansiranje predškolskih ustanova obavlja osnivač predškolske ustanove, putem opštinske službe nadležne za obrazovanje. Ministarstvo osigurava sredstva za provođenje programa predškole u što su uključena sredstva za: finansiranje plata radnicima koji provode program predškole, nabavku didaktičkih materijala, profesionalno usavršavanje kadrova i ostalo.

Programi odgojno – obrazovnog rada i metodologija izrade Godišnjeg programa rada predškolske ustanove još nisu doneseni što je, prema navodima iz Ministarstva, planirano do kraja 2015. godine.

2. Stanje i dinamika usvajanja zakona i propisa u oblasti predškolskog odgoja i obrazovanja u Republici Srpskoj

Zakon o predškolskom vaspitanju i obrazovanju u Republici Srpskoj usvojila je Narodna skupština Republike Srpske 26. 11. 2008. godine na 25. sjednici. Objavljen je u „Službenom glasniku Republike Srpske“, broj 119/08 i 1/12 te je, prema tvrdnji nadležnog ministarstva, usklađen sa Okvirnim zakonom.

Prema navodima iz Ministarstva, nijedan zakon u oblasti obrazovanja u Republici Srpskoj ne sadrži diskriminatorne odredbe, pa tako ni Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju. Predškolski odgoj i obrazovanje u Republici Srpskoj se odvija u skladu s Zakonom i ratifikovanim međunarodnim konvencijama.

Članom 3. Zakona propisano je da predškolske ustanove, ustanove socijalne zaštite u kojima su trajno zbrinuta djeca predškolskog uzrasta i druge ustanove koje ostvaruju programe odgoja i obrazovanja djece predškolskog uzrasta, obavljaju djelatnost kojom se, između ostalog, obezbjeđuje i jednaka dostupnost odgoja i obrazovanja svakom predškolskom djetetu. Zakonom je propisano i da se za djecu pripadnike nacionalnih manjina, odgojno – obrazovni rad može ostvarivati na maternjem jeziku ili dvojezično, dok se odgojno-obrazovni rad sa djecom s senzornim oštećenjima ostvaruje po prilagođenom ili posebnom programu i izvodi se na jeziku znakova i pomoću sredstava tog jezika, te Brajevom pismu, zavisno od potreba i mogućnosti djece.

Zakon također predviđa i asisenta za inkluziju zaduženog za dijete s teškoćama u razvoju, a iz Ministarstva napominju da sastav upravnog odbora, po pravilu, odražava nacionalnu strukturu djece u predškolskoj ustanovi i jednaku zastupljenost polova.

Zakonom je propisano da se u okviru djelatnosti predškolskog odgoja i obrazovanja obezbjeđuju jednaki uslovi i prilike u ostvarivanju prava djece na odgoj i obrazovanje za dobrobit njihovog fizičkog i mentalnog zdravlja i sigurnosti bez obzira na pol, sposobnosti i socijalno – ekonomski status i stil života porodice, kulturno, etničko, nacionalno i vjersko nasljeđe, kao i ostvarivanje drugih programa, zavisno od potreba i interesa djece predškolskog uzrasta. Istim zakonom definisano je da predškolske i druge ustanove koje ostvaruju programe predškolskog odgoja i obrazovanja djece predškolskog uzrasta obavljaju djelatnost kojim se obezbjeđuje jednaka dostupnost odgoja i obrazovanja svakom predškolskom djetetu. Isto tako, navedenim zakonom propisano je da se za djecu, pripadnike nacionalnih manjina, odgojno – obrazovni rad može ostvariti na maternjem jeziku ili dvojezično. Na osnovu Zakona donesen je Pravilnik o dvojezičnom ostvarivanju odgojno-obrazovnog rada i rada na jezicima nacionalnih manjina kojim se uređuje dvojezično ostvarivanje odgojno – obrazovnog rada na jeziku nacionalnih manjina („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 101/13) u predškolskim ustanovama ili ustanovama koje provode programe predškolskog odgoja i obrazovanja u Republici Srpskoj, kao i rad na jeziku nacionalnih manjina. Dvojezično izvođenje programa predškolskog odgoja i obrazovanja realizuje se ukoliko se za isti opredjeli najmanje 50 % roditelja, odnosno staratelja djece uključene u odgojnu grupu u ustanovi.

Zakonom je definisano da se odgojno-obrazovni rad s djecom s smetnjama u psihofizičkom razvoju ostvaruje po prilagođenom ili posebnom programu, zavisno od potreba i mogućnosti djece. Stručni tim svake ustanove izrađuje individualizovane programe na osnovu profesionalnog iskustva. Djeca s posebnim potrebama se uključuju u predškolske ustanove u zavisnosti od kapaciteta ustanove.

Predškolski odgoj i obrazovanje u Republici Srpskoj može se organizovati za svako dijete u godini pred polazak u školu u trajanju od najmanje tri mjeseca, a ostvaruje se prvenstveno u predškolskim ustanovama ili ustanovama koje primjenjuju programe predškolskog odgoja i obrazovanja gdje nije moguće osnivanje i funkcionisanje predškolskih ustanova kako je to i definisano Zakonom. Program predškolskog odgoja i obrazovanja u godini pred polazak u školu traje najmanje tri sata dnevno. S tim u vezi program pripreme djece godinu dana pred polazak u školu se organizuje u predškolskim ustanovama, a tamo gdje one ne postoje, u prostorijama škola u učionicama prvog razreda, u periodu od početka marta do kraja maja za djecu koja nisu bila obuhvaćena ni jednim oblikom predškolskog odgoja. Cilj programa je bolja priprema i osposobljavanje mališana za polazak u školu, socijalizacija djece i njihovo osamostaljivanje. Program provode odgojno – obrazovni radnici, odgajatelji, obučeni za rad s djecom predškolskog uzrasta, a Vlada Republike Srpske, Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske, svake godine realizuje program, odnosno izdvaja finansijska sredstva za

program, na način kako je definisano Članom 5. Zakona. U ovom članu se navodi da dijete ostvaruje pravo na besplatan program što uključuje angažovanje odgajatelja, obezbjeđenje didaktičkog materijala i radne knjige za dokumentovanje programa. U toku pedagoške 2014./2015. godine u program je bilo uključeno 3. 747 djece.

Pravilnik o pedagoškim standardima i normativima za oblast predškolskog vaspitanja i obrazovanja („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 64/13) donesen je na osnovu Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju. Ovim pravilnikom bliže se utvrđuju prostorni, materijalni i drugi standardi, normativi i kriteriji, koji treba da budu ispunjeni za osnivanje i nastavak rada predškolskih ustanova.

Prema navodima iz Ministarstva, u predškolskim ustanovama kontinuirano se vodi evidencija i dokumentacija, u skladu s Pravilnikom o sadržaju i načinu vođenja evidencije i dokumentacije u predškolskim ustanovama („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 113/14) kojim je definisano da se u ustanovi vodi slijedeća dokumentacija: matična knjiga djece, radna knjiga za ustanove, radna knjiga za rad s djecom pred polazak u školu, ljetopis ustanove i knjiga za praćenje razvoja i učenja djeteta. Isto tako, ustanova donosi godišnji program rada u kojoj se planiraju svi bitni podaci za rad i funkcionisanje ustanove, a isto tako osnivaču podnosi izvještaj o radu.

Na osnovu Zakona donesen je Pravilnik o uslovima za početak rada predškolske ustanove („Službeni glasnik republike Srpske“, broj 46/14). U skladu s Zakonom, Pravilnikom o uslovima za početak rada predškolske ustanove i Pravilnikom o pedagoškim standardima i normativima za oblast predškolskog odgoja i obrazovanja, Ministarstvo utvrđuje ispunjenost uslova za početak rada predškolske ustanove, kao i rješenje o odobrenju za rad ustanove. Iz Ministarstva navode da se kontinuirano vode upravni postupci utvrđivanja ispunjenosti uslova za osnivanje predškolske ustanove, te da su izdana rješenja o odobrenju za rad 78 predškolskih ustanova.

Kada je u pitanju izvršenje Člana 52. Okvirnog zakona (Obaveza donošenja ostalih propisa i akata) iz Ministarstva navode da su doneseni: Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja registra predškolskih ustanova („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 36/12), Pravilnik o pedagoškim standardima i normativima za oblast predškolskog vaspitanja i obrazovanja („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 64/3), Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja evidencije i dokumentacije u predškolskim ustanovama („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 113/14).

Iz Ministarstva navode da je u proceduri donošenje Pravilnika o kriterijima za ocjenjivanje i napredovanje vaspitača, stručnih saradnika i direktora u predškolskim ustanovama, kao i da će se Pravilnik o ostvarivanju stručno – pedagoškog nadzora donijeti u narednom periodu. Prema navodima iz Ministarstva, Kriteriji o finansiranju predškolskih ustanova nisu objavljeni budući da su osnivači javnih predškolskih ustanova jedinice lokalnih samouprava, a njihovo donošenje nije propisano Zakonom.

Predškolske ustanove primjenjuju programe odgojno – obrazovnog rada u skladu s Pravilnikom o programima u predškolskim ustanovama („Službeni glasnik Republike“, broj 94/14) a Ministarstvo je svim predškolskim ustanovama i u javnom i u privatnom vlasništvu prosljedilo obrazac godišnjeg programa rada, te isti u skladu s odredbama Zakona ustanove dostavljaju Ministarstvu svake godine do kraja septembra.

3. Stanje i dinamika usvajanja zakona i propisa u oblasti predškolskog odgoja i obrazovanja u Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine

Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju u Brčko Distriktu BiH usvojen je na 43. sjednici Skupštine Brčko Distrikta BiH koja je održana 28. 2. 2007. godine. Zakon je objavljen u „Službenom glasniku Brčko Distrikta BiH“, broj 13/07 od 27. 4. 2007. godine. Stupio je na snagu 5. 5. 2007. godine i, prema navodima nadležnog Odjela, usklađen je sa Okvirnim zakonom.

Donesene su tri izmjene i dopune Zakona. Prva je objavljena u „Službenom glasniku Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine“, broj 19/07, druga u „Službenom glasniku Brčko Distrikta BiH“, broj 39/08 i treća u „Službenom glasniku Brčko Distrikta BiH“, broj 21/10. U posljednjoj verziji izmjena Zakona od posebnog značaja je izmjena Člana 25. koja se odnosi na vrijeme obaveznog uključivanja djece u predškolsko obrazovanje i glasi:

- „(1) U godini pred polazak u osnovnu školu, predškolski odgoj i obrazovanje obavezno je za svu djecu predškolskog uzrasta
- (2) Predškolski odgoj i obrazovanje je planirana aktivnost koja traje najmanje 150 sati, a može se organizirati jednom ili nekoliko puta u tjednu u najduljem dnevnom trajanju od tri sata, sukladno s potrebama i interesima obitelji i djeteta
- (3) Predškolski odgoj i obrazovanje iz stavka (2) ovog članka realizira se u školi i predškolskoj ustanovi
- (4) Predškolski odgoj i obrazovanje iz stavka (2) ovog članka financira Odjel
- (5) Predškolska ustanova je obavezna svakom djetetu koje je pohađalo predškolski odgoj i obrazovanje izdati potvrdu“.

Prema navodima iz Ministarstva, svako dijete predškolskog uzrasta u Brčko Distriktu BiH, ima jednako pravo pristupa i jednake mogućnosti učešća u predškolskom odgoju i obrazovanju, bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi.

U predškolskim ustanovama Brčko Distrikta BiH nema upisane djece pripadnika nacionalnih manjina, a prema navodima iz Odjela djeca romske nacionalnosti se ne upisuju u predškolsku ustanovu zbog lošeg ekonomskog statusa i nezaposlenosti pripadnika ove nacionalne manjine.

Djeca sa posebnim potrebama su uključena u predškolske ustanove i rade prema prilagođenim programima koji se izrađuju u skladu s njihovim individualnim potrebama. Procjenu dječijeg psihološkog, mentalnog i socijalnog funkcionisanja radi stručni tim imenovan od strane Odjeljenja za obrazovanje, pod stalnim stručnim nadzorom savjetnika za mentalnu i socijalnu zaštitu iz Pedagoške institucije.

U godini pred polazak u osnovnu školu uveden je obavezan predškolski program za svu djecu koja ne pohađaju predškolsku ustanovu u trajanju od minimalno 150 sati. Realizaciju ovih programa rade odgajatelji, a realizuje se u objektima predškolskih ustanova ili prilagođenim prostorijama osnovnih škola. Sva djeca koja nisu pohađala predškolsku ustanovu u godini pred polazak u školu, obuhvaćena su ovim programom.

Prema informacijama iz Odjeljenja, Zajednička jezgra cjelovitih razvojnih programa za rad u predškolskim ustanovama primjenjuje se od početka školske 2009/2010 godine i, prema navodima iz Odjela, nema promjena do danas.

Pedagoški standardi i normativi, usvojeni 2008. godine, su prošireni i u toku 2012. godine usvojene su izmjene Pedagoških standarda i normativa koji su, prema navodima iz Odjela, u skladu sa Okvirnim zakonom.

Na osnovu Okvirnog zakona i Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju Brčko Distrikta BiH, usvojen je Pravilnik o pedagoškoj dokumentaciji i evidenciji u predškolskim ustanovama Brčko Distrikta BiH, kojim je obuhvaćena kompletna obavezna dokumentacija i evidencija u predškolskim ustanovama. Iz Odjela napominju da se evidencija o upisanoj djeci vodi u matičnoj knjizi, praćenje i napredovanje djece u dnevniku predškolske ustanove, a stručni tim vodi evidenciju o djeci s posebnim potrebama.

Finansiranje svih aktivnosti predškolskih ustanova vrši se iz Budžeta Odjela za obrazovanje Vlade Brčko Distrikta BiH. Obezbijedena su sredstva za nabavku didaktičkog materijala, profesionalno usavršavanje kadrova, razvoj predškolskih programa rada, evaluaciju predškolskih programa rada, dio sredstava za realizaciju specijalizovanih programa i izdavačku djelatnost ustanove.

Iz Odjela za obrazovanje napominju da su doneseni svi obavezni propisi i akti, obuhvaćeni Članom 52. Okvirnog zakona, usvojene su izmjene i dopune pedagoških standarda i normativa i Pravilnik o radu s djecom s posebnim potrebama.

Program odgojno - obrazovnog rada u predškolskim ustanovama je donesen i u skladu s njim se priprema godišnji program rada predškolske ustanove za svaku školsku godinu.

Tabela br. 1. - Pregled dinamike usvajanja zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju u Bosni i Hercegovini

R. br.	Entitet/Kanton/Distrikt	Datum donošenja Zakona	Novine i datum objavljivanja Zakona	Datum stupanja na snagu
1.	Republika Srpska	26.11.2008. godine	„Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 119/08 od 18.12.2008. godine	26.12.2008. godine
2.	Unsko-sanski kanton	12.05. i 14.05. 2010. godine	„Službeni glasnik Unsko-sanskog kantona“, broj 8/2010 od 10.06.2010.	Nije stupio na snagu³
3.	Posavski kanton	04.12.2008. godine	„Narodne novine Županije Posavske“,	12.12.2008. godine

³ Zakon će stupiti na snagu kada se izvrši nova raspodjela prihoda za predškolsko i osnovno obrazovanje u korist opština Unsko – sanskog kantona i stupanjem na snagu Zakona o lokalnoj samoupravi

			broj 8/08 od 04.12.2008. godine	
4.	Tuzlanski kanton	3.10.2009. godine	„Službene novine Tuzlanskog kantona“, broj 12/09 od 10.11.2009. godine	18.11.2009. godine
5.	Zeničko-dobojski kanton	23.06.2010. godine	„Službene novine Zeničko- dobojskog kantona“, broj 7/10 od 15.07.2010. godine	23.07.2010. godine
6.	Bosansko-podrinjski kanton Goražde	29.12.2009. godine	„Službene novine Bosansko- podrinjskog kantona Goražde“, broj 15/09 od 29.12.2009. godine	30.12.2009. godine
7.	Srednjobosanski kanton	Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Srednjobosanskog kantona pokrenulo je (početkom 2012. godine) proceduru donošenja novog Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju koji je, prema navodima iz Ministarstva, trenutno u formi prijedloga i u skladu je s osnovnim odrednicama Okvirnog zakona.	-	-
8.	Hercegovačko- neretvanski kanton	Novi zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju Hercegovačko- neretvanskog kantona još nije donesen. Prema navodima iz Ministarstva, u toku je usaglašavanje zakonskih odredbi sa Okvirnim zakonom.	-	-

9.	Zapadnohercegovački kanton	Još uvijek nije usvojen novi Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju koji bi bio u potpunosti usklađen s Okvirnim zakonom. Skupština Zapadnohercegovačkog kantona usvojila je program rada za 2015. godinu. U programu rada Skupštine Zapadnohercegovačkog kantona, planiran je Nacrt zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju („Narodne novine Zapadnohercegovačkog kantona“ broj 17/15).	-	-
10.	Kanton Sarajevo	24.07.2008. godine	„Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 26/08 od 24.07.2008. godine. Izmjena: „Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 21/09 od 08.07.2009. godine	16.07.2009. godine
11.	Kanton 10	13.10.2009. godine	„Narodne novine Hercegbosanske županije“, broj 09/09	28.11.2009. godine
12.	Brčko Distrikt BiH	28.02.2007. godine	„Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH“, broj 13/07 od 27.04.2007. godine I izmjena: „Službeni glasnik Brčko Distrikta“, broj 19/07, II izmjena: „Službeni glasnik	05.05.2007. godine

			Brčko Distrikta“, broj 39/08, III izmjena: „Službeni glasnik Brčko Distrikta“, broj 21/10	
--	--	--	---	--

4. Izvršenje Okvirnog zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju u Bosni i Hercegovini, kao i Zakona o Agenciji za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje od strane Agencije za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje

U cilju izvršenja obaveza koje proizilaze iz Okvirnog zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju u BiH i Zakona o Agenciji za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje, Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje dostavila je Ministarstvu civilnih poslova BiH slijedeće:

Standardi kvalitete rada u predškolskom odgoju i obrazovanju

U kontinuitetu je nastavljeno s pružanjem podrške stručnim timovima predškolskih ustanova po pitanju primjene standarda kvaliteta u praksi i prikupljanju informacija o tom procesu. Na osnovu informacija prikupljenih tokom pilotiranja primjene definisanih standarda kvaliteta rada, objavljen je Izveštaj i analiza primjene standarda kvaliteta rada u predškolskim ustanovama u BiH u publikaciji Podrška razvoju kvaliteta u predškolskom odgoju i obrazovanju. Na osnovu Odluke Odbora Agencije stručna publikacija diseminirana je svim odgajateljima koji su bili učesnici obuka u organizaciji Agencije, predškolskim ustanovama, nadležnim obrazovnim vlastima u BiH i visokoškolskim ustanovama koje obrazuju odgajatelje za rad s djecom predškolskog uzrasta.

Podrška razvoju kvalitete u predškolskom odgoju i obrazovanju

U cilju unapređenja kapaciteta stručnih radnika u oblasti kvalitetnog odgoja i obrazovanja u ranom djetinjstvu, Agencija je institucionalni partner UNICEF – u u projektu Povećajmo mogućnosti djeci u BiH za rano učenje, koji je zvanično okončan u februaru 2015. Godine. Tada je održana dvodnevna Konferencija pod nazivom „Povećajmo mogućnosti djeci u BiH za rano učenje“, koju je organizovao UNICEF uz podršku organizacije Dubai Cares. Djelovanje Agencije unutar Projekta naročito je vidljivo u radu Radne grupe za rano učenje i u učešću na Međunarodnoj konferenciji posvećenoj predškolskom odgoju i obrazovanju u BiH, evaluaciji rezultata/nalaza i preporuka za daljnji razvoj ove oblasti u BiH, ističu iz Agencije.

Cijeneći nalaze evaluacija i izraženih potreba za sistematskim praćenjem i prikupljanjem podataka na nivou BiH (radi omogućavanj sistemske procjene i analize potreba i dugoročnog planiranja profesionalnog razvoja odgajatelja) prema navodima iz Agencije, u izvještajnom

periodu je urađen prijedlog projekta Analiza potreba odgajatelja za stručnim usavršavanjem i profesionalnim razvojem, koji je upućen u procedure odobravanja za podršku implementacije Projekta, što se, kako ističu iz Agencije, može očekivati u septembru 2015. godine.

Agencija je u toku 2015. godine aktivno učestvovala u radu Radne grupe za izradu dokumenta strateškog tipa o daljem razvoju predškolskog odgoja i obrazovanja u BiH za period 2015 – 2021. godine.

Agencija je kroz rad u Vijeću za djecu BiH učestvovala u izradi Akcionog plana za djecu BiH 2015 – 2018. i nosilac je određenih važnih mjera za razvoj predškolskog odgoja i obrazovanja s ciljem ostvarivanja dječijih prava.

Kontinuirani profesionalni razvoj odgojno-obrazovnih stručnjaka u predškolskom odgoju i obrazovanju

U sklopu aktivnosti koje se vode na nivou Agencije, urađen je prijedlog za modernizaciju stručnog usavršavanja i profesionalnog razvoja odgajatelja i stručnih saradnika u predškolskom odgoju i obrazovanju. Privremeno stručno tijelo za kontinuirani profesionalni razvoj odgajatelja, nastavnika i stručnih saradnika koje su činili predstavnici Agencije i obrazovnih vlasti u BiH je uradilo *Model za unapređenje sistema kontinuiranog profesionalnog razvoja odgajatelja, nastavnika i stručnih saradnika u BiH*. Prema navodima iz Agencije, organizovan je niz radionica za odgajatelje, nastavnike, stručne saradnike, direktore i predstavnike pedagoških zavoda/Zavoda za školstvo/Pedagoške institucije, s ciljem diseminacije i promocije Modela. U narednom periodu je nastavljeno s radom na promociji i unapređenju kontinuiranog profesionalnog razvoja odgojno-obrazovnih stručnjaka u odgoju i obrazovanju, kroz aktivno učešće Agencije u radu Radne grupe za obuku nastavnika (formalno obrazovanje i profesionalno usavršavanje), Razvoj kvalifikacijskog okvira za opće obrazovanje (projekt EU koji se implementira na nivou BiH). Radna grupa ima za cilj razvijanje profesionalnih standarda i modula obuka za nastavnike u predškolskom, osnovnom i srednjem obrazovanju.

Zajednička jezgra nastavnih planova i programa i Zajednička jezgra cjelovitih razvojnih programa za rad u predškolskim ustanovama

Agencija kontinuirano radi na razvoju Zajedničke jezgre nastavnih planova i programa i Zajedničke jezgre cjelovitih razvojnih programa za rad u predškolskim ustanovama. Tokom 2015. godine u Službenom glasniku BiH je objavljena Zajednička jezgra nastavnih planova i programa za bosanski, hrvatski i srpski jezik i Zajednička jezgra nastavnih planova i programa za strane jezike definisana na ishodima učenja. Odbor Agencije je odobrio Zajedničko jezgo nastavnih planova i programa za društveno – humanističko područje i unutar njega Zajedničko jezgro nastavnih planova i programa za građanski odgoj i obrazovanje, Zajedničko jezgro nastavnih planova i programa za matematičko područje i Smjernice za implementaciju Zajedničke jezgre nastavnih planova i programa u nastavne planove i programe, koje sadrže i smjernice za implementaciju zajedničke jezgre definisane

na ishodima učenja i razvoja za kraj predškolskog odgoja i obrazovanja u cjelovite razvojne programe u predškolskom odgoju i obrazovanju a koje će, u toku septembra biti objavljene u Službenom glasniku BiH.

Kako navode iz Agencije, u toku je rad na razvoju zajedničke jezgre za ostale odgojno – obrazovne oblasti, prirodne nauke, informatika i informatičke tehnologije kao i kroskurikularno i međupredmetno područje. Kroz ove aktivnosti Agencija nastavlja s kontinuiranim radom na unapređenju obrazovanja u BiH.

III REZIME

Unsko-sanski kanton, Posavski kanton, Tuzlanski kanton, Zeničko-dobojski kanton, Bosansko-podrinjski kanton Goražde, Kanton Sarajevo, Kanton 10, Republika Srpska i Brčko Distrikt BiH su donijeli zakone o predškolskom odgoju i obrazovanju koji su, prema tvrdnjama nadležnih ministarstava, usklađeni sa Okvirnim zakonom.

Iako je u Unsko-sanskom kantonu u 2010. godini donesen i u „Službenom glasniku Unsko-sanskog kantona“, broj 8/2010 objavljen Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju Unsko – sanskog kantona, on do danas nije stupio na snagu.

U odnosu na prošlogodišnju Informaciju o izvršenju Okvirnog zakona, u dijelu koji se tiče donošenja vlastitih zakona nadležnih obrazovnih vlasti o predškolskom odgoju i obrazovanju, nije bilo promjena: Srednjobosanski, Hercegovačko-neretvanski i Zapadnohercegovački kanton još uvijek nisu donijeli vlastite zakone o predškolskom odgoju i obrazovanju.

U skladu sa odredbom Člana 51. Okvirnog zakona, a koja se odnosi na obavezu usklađivanja zakona nižih nivoa vlasti sa Okvirnim zakonom, poduzete su određene aktivnosti, međutim, sve zakonom zahtijevane aktivnosti nisu u potpunosti, niti u zadatim rokovima izvršene.

Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje je realizovala određeni broj aktivnosti u cilju izvršenja obaveza koje proizilaze iz Okvirnog zakona, kao i Zakona o Agenciji, u dijelu koji se odnosi na predškolski odgoj i obrazovanje.

Radna grupa zadužena za izradu strateškog dokumenta za predškolski odgoj i obrazovanje u BiH je u toku 2015. godine intenzivno radila na samom dokumentu, te se do kraja 2015. godine očekuje njegovo finaliziranje.